

RESMİN HAREKET SERÜVENİ

Yrd. Doç. Ayşe YÜCE

Mersin Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümü

Yrd. Doç. Dr. Tuncay YÜCE

Mersin Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sinema ve Televizyon Bölümü

Özet

Lascaux ve Altamira mağaralarının duvarlarına yapılan resimlerin 'gerçekliği' tartışıldursun, sanat kendi kulvarında ilerlemeyi sürdürüyor. Bu süreklilik, 'sonrası'lıklar ya da 'yeni'likler biçiminde ve kendi anlayışları aracılığıyla oluşuyor. Sözü edilen tarihlerden bugünlere kadar yaşananlar kuşkusuz sanat tarihinin ve sanat tarihçilerinin konusu. Ne var ki yaşananlar ise sanatın, sanatçının ve izleyicinin sanata ve sanatçıya bakışını da belirlemekte. Bu bağlamda; bu makalede sanatın resim, fotoğraf, sinema, video ve sayısal sanat gibi uygulamalarının nasıl 'hayatın yeniden sunumuna' yol açan bir anlayışa evrildiğinin izlerini sürmeye çalışacağız. Bu süreçte de izlek olarak kendimize sanatın ve giderek de sanat dalları arasında oluşan disiplinler arası bir etkileşimin bir kesitini alma yöntemini belirledik.

Bu makalede amaçlanan bir diğer nokta da; günümüz sanatında 'yeni medya' olarak yansıyan olgudan hareketle, bu olguyu diğer sanat dallarıyla karşılaştırmak ve örnekleri aracılığıyla da aralarındaki etkileşimin bir durum tespitini yapmak olacaktır. 'Yeni medya' nedir? 'Yeni medya' günümüz sanatsal üretim pratiği içerisinde nasıl konumlanmaktadır? Bu ve buna benzer sorular, ele alacağımız konunun bazı alt başlıklarını oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sanat, yeniden sunum, resim, fotoğraf, sinema, video, dijital sanat, 'yeni medya'.

Abstract

MOTION ODYSSEY OF PICTURE

While the reality of pictures made on walls of Lascaux and Altamira caves are being discussed, art continues its development on its own path. This continuum happens by means of 'post's or 'neo's and with their own understandings. Developments through these eras doubtlessly are the issues of the art history and art historians. Meanwhile; these determine art, artist and audience's point of view to art and artist. In this context; we will try to follow the path of how applications of art such as paint, photography, motion picture, video and digital art develop its expression understanding in 'representing life' with this presentation. In this procedure we chose the method of taking cross section of art and interdisciplinary interaction between art branches as the theme of this presentation.

The other point of view aimed in this presentation is to compare the 'new media' phenomenon in present day art understandings and to determine today's aesthetic interaction caused by the samples of various art forms. What is 'new media'? How can we place 'new media' itself in present day art making practices? Questions like this, composes titles and subtitles of our presentation. Finally, the procedure determined by the 'post' and 'neo' prefixes are intended to examine closely with the samples in today's art understanding.

Keywords: Art, representation, painting, photography, cinema, video, digital art, 'new media'.

Görsel sanatlarda anlamın ve anlatımın oluşumu, imgeler ve onların sağlamış oldukları 'temsil' aracılığıyla olmaktadır. Bu nedenle tüm sanat dallarında, özellikle de görsel sanatlarda imgenin oluşumu ve getirdikleri, her zaman önem arz etmektedir. Bu makale aracılığıyla ele alacağımız konuyu üç altbaşlıkta incelemeye çalışacağız. Bu altbaşlıklardan ilkinin imge ve onun tarihsel gelişimi, ikincisini sanat tarihinde imgenin nasıl 'hareket' kazandığı ve son olarak da günümüzde bu gelişmeler ışığında sanatsal etkinlikler içerisinde gelmiş olduğumuz yerde imgenin durumu ve geleceği oluşturmaktadır.

Hazırlamış olduğumuz bu makalede başlık olarak 'Resmin Hareket Serüveni' ni seçtik. Başlıkta yer alan 'resim' terimi ile; görsel sanatlarda, özellikle de resim, fotoğraf ve sinema sanat dallarındaki 'imge' terimi arasında bulunan eş anlamlılığı en başta belirtmemiz gerekiyor. John Berger (2008) için "Bir imge, yeniden yaratılmış ya da yeniden üretilmiş görünümdür" (s. 10). Buradan hareketle imgeyi ve sanatsal imgeyi ele alacak olursak, tüm sanat dallarında imgeden söz etmiş oluruz ki, bu bizim makalemizin kapsamını aşmaktadır. Bunun yerine biz burada imgenin görsel sanatlarda; özellikle de resim, fotoğraf ve sinema gibi sanat dallarında geçirmiş olduğu 'hareket' serüvenini ele almaya çalışacağız. Kuşkusuz bu haliyle de çok geniş bir çalışma alanından söz etmekle birlikte, söz konusu süreçte imgenin günümüzde gelmiş olduğu yer dolayısıyla, böylesi bir çaba içerisinde olduğumuzu belirtmeliyiz. Çıkış noktamızı oluşturan en önemli konulardan bir diğeri de 'hareketli resimler' (motion pictuers) olarak ondokuzuncu yüzyılda ortaya çıkan oluşumun, günümüz sanatsal üretim pratiğinde yaşanan 'yeni medya' tartışmalarına bir ivme kazandırmış olmasıdır.

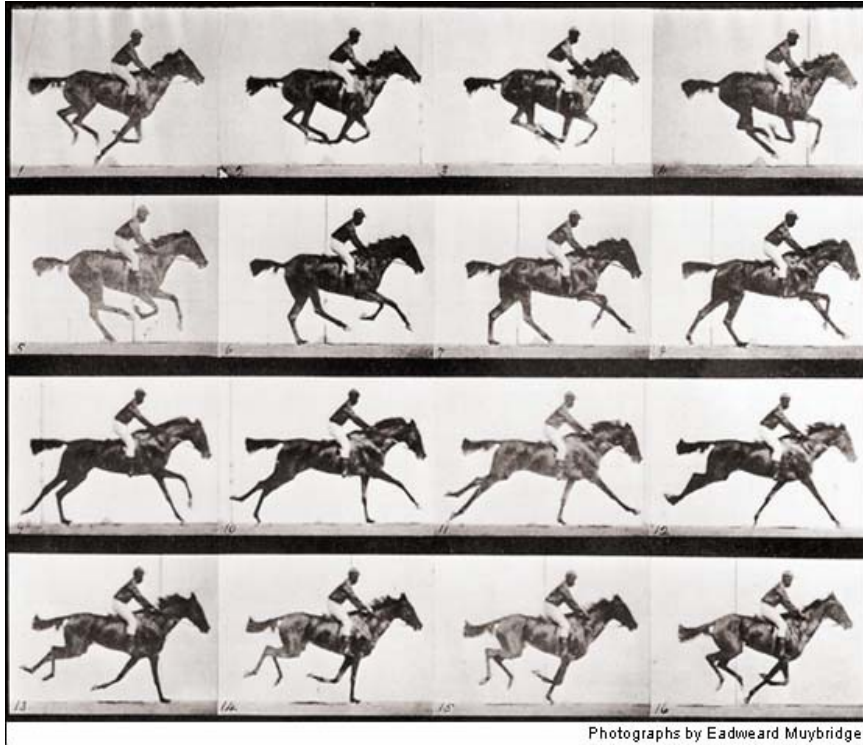
Lascaux ve Altamira mağaralarına yapılan ilk resimlere baktığımızda, resimlerin bir 'o an' içerisinde 'temsil' edildiğini görmekteyiz. Bu resimlerin gerçekliği ayrı bir tartışmanın konusu olmakla birlikte; insanoğlu, 'sanatsal bir eylem' olarak bilinen ilk uygulamasında hep yaşanan gerçekliğin bir kesitini sunmak uğraşısı içerisinde olmuştur. Bunu hangi nedenlerle yaptığı üzerine pek çok görüş belirtildi ve belirtilmekte. Ne var ki, tarih öncesi dönemden bu yana yaşanan tüm gelişmeler 'son', 'sonrası' ve 'yeni' ekleri aracılığıyla sanatın tarihsel gelişimi sürecinde hep belirli bir olgunun vurgusunu yapmakta: 'hayatın bire bir yeniden sunumu (representation)'. Ernst H. Gombrich'e göre (1992), "İlkeller için, yararlılık açısından, bir kulübenin yapımı ile bir imgenin üretimi arasında hiçbir ayırım yoktur. Kulübeler onları yağmurdan, rüzgardan, güneşten ve kendilerini yaratmış olan ruhlardan korurlar. İmgeler ise, onları, doğal güçler kadar *gerçek olan* öteki güçlere karşı korurlar"(s. 20).

Bu bağlamda gerçekliği bire bir sunma anlamında resim sanatından başlayacak

olursak, yaşanan gelişmeler sanat akımları doğrultusunda gerçekleşmiştir. Theodore Gericault'nun Epsom At Yarışları (1821) bu konuda örnek gösterilebilir (Resim 1). Bunun yanında yine Edward Muybridge'in Dörtnala Koşan Atlar (Resim 2) adlı çalışması göstermiştir ki "Bu tarihten elli yıl kadar sonra fotoğraf makinesi, hızla hareket eden atları anında tespit edecek yetkinliğe ulaşınca, hem ressamların, hem de seyircilerin yanıldıkları çıktı ortaya" (Gombrich, 1992: 10).

Resim 1. Theodore Gericault, Epsom At Yarışları, 1821

Resim 2. Edward Muybridge, Dörtnala Koşan Atlar, 1872

Bu iki çalışmanın burada ele alınmasının nedeni, bu iki bilinen örnekten yola çıkarak sanat dalları arasındaki etkileşimin ‘gerçekliği yansıtma’ bağlamında karşılaştırılmasını sağlamaktır. Resim ve fotoğraf sanatında hayatın çeşitli evrelerinde yer alan nesne, kişi ya da olayların ‘hareket’ olgusunu nasıl yansıttıklarını, iki sanat dalı arasındaki anlatım biçim ve araçları aracılığıyla nasıl gerçekleştirdiklerini bu iki örnekte rahatlıkla görmekteyiz. Jacques Ranciere (2008) bunu şu biçimde betimlemektedir: “Bir *medium* ‘has’ bir araç ya da malzeme değildir. Bir dönüşüm (conversion) yüzeyidir: farklı sanatların yapma tarzları arasında bir eşdeğerlik yüzeyi, bu yapma tarzları ile onlara nasıl bakılabileceğini ve düşünülebileceklerini belirleyen görürlük ve anlaşılabilirlik formları arasındaki ideel (kavramsal) eklemlenme uzamı. Temsili rejimin yok edilmesi, sanatın sanat olarak nihayet bulunmuş özünü tanımlamaz. Sanatların estetik rejimini tanımlar ve bu rejim, pratikler, görürlük formları ve anlaşılabilirlik kiplerinin bir başka eklemlenmesidir” (ss. 79-80).

Konuyu biraz daha açıklığa kavuşturmak anlamında bir başka örnek olarak da resim sanatından Marcel Duchamp’ın ‘Merdivenden İnen Çıplak’ adlı resmini vermek istiyoruz.

Resim 3. Merdivenden İnen Çıplak, Marcel Duchamp, 1912

Duchamp’ın bu resmi birbirini izleyen hareket evrelerinin tasviri aracılığıyla zaman içerisindeki uzamı betimliyor. Dolayısıyla yukarıda Gericault’nun söz konusu resmi (Resim 1) ile arasında bu bağlamda bir fark bulunmakta. İlk resimde söz konusu olan tasvirici yaklaşımın sanatçı tarafından yansıtılmasında kullanılan biçim ve yaklaşım, Duchamp’ın resminde (Resim 3) çok farklı bir biçim ve yaklaşım aracılığıyla gerçekleştiriliyor. Bu durumda farklı

sanat dallarının farklı anlatım araç ve biçimleri arasındaki örtüşmeme durumu söz konusu. Ne var ki günümüz sanatsal üretim pratiklerinde gündeme gelen ‘yeni medya’ olgusu bize başka kullanım alanları da açmaktadır.

Ancak ondan önce Muybridge’in uygulamalarının da içerisinde olduğu fotoğraf ve sinema sanatının doğuşuna yol açan ‘optik oyuncaklar’ın da konunun başka bir boyutunu oluşturduğunu söylemek gerekmektedir. Bunlar ‘fenakistiscope’, ‘thaumatrope’, ‘praxinoscope’, ‘zootrope’, vb. gibi optik oyuncaklardır. Okyanusun iki yakasında, Thomas Edison ve Auguste ile Lois Lumiere kardeşlerin çalışmalarına kadar bu araçlar sayesinde ‘resimler’ hareket etmekteydiler. Bilindiği üzere, aslında hareket eden ne resimler ne de resimlerin fiziksel olarak canlandığı nesnelere. Bu tamamen gözün bir ‘phi olgusu’ olarak adlandırılan algı yanılsaması ile ilgili bir durum. Resimlerin hareket etmesi anlamına gelen ve onları 'hareketli resimler' (motion pictures, moving pictures) olarak adlandırılmasına yol açan bu olgunun aracılığıyla ortaya çıkan yanılsamanın, sinema sanatının gelişimindeki etkisi yadsınamaz.

Ondokuzuncu yüzyılın ortasında fotoğrafçılığın ve ardından sinemanın keşfinden günümüze, görüntülerin (imgelerin, resimlerin, vb.) giderek artan bir rol oynadığı yeni bir döneme girilmiştir. Bir grup daha popüler görüntüler üzerinde çalışırken, çağdaş sanatçılar ve sinemacılar söz konusu bu yeni görüntüleri dünyayı gözlemlemek ve çözümlmek için bir araç olarak kullandılar.

Sinemanın gerçek hayatın bir yeniden sunumu (representation) olduğu düşünüldüğünde ve yine bu yeniden sunumun bir şekilde ‘kopyanın kopyası’, ‘kopyanın kopyasının kopyası’ ve daha da arttırılabilir bir hale getirdiği de bilindiğine göre, sinema sanatının gerçek hayatı sunumu ve diğer ilgili konuları düşünüldüğünde ‘teknoloji’nin bir araç olarak varlığı ve sanata katkısı konuları çerçevesinde tıpkı John Corner’ın (2002) “(...) sinemanın ilgilenmesi durumunda olduğu konular teknoloji tarafında değil, fakat kendini yeniden tanımlaması” (s. 267) gerçekliğinde olmalıdır. Bu bakış açısıyla yedinci sanat sinemanın, günümüzün çağdaş sanat (farklı platformlarda dillendirilen güncel sanat, dijital sanat, ‘yeni medya’, vb.) tartışmalarına da bir katkısı olacağı düşünülebilir. Unutulmamalıdır ki, Marshall McLuhan’ın 1964’de ‘Understanding Media: The Extensions of Man’ adlı makalesinde söylediği gibi: “araç mesajdır (the medium is the message)”.

Sanatçıların ‘hareketli resimler’ ile olan ilgisi konusunda, Philippe-Alain Michaud’nun kitabı için George Didi-Huberman’ın yazmış olduğu önsözde, “resimlerin zamansallığının, hareketlerinin, hayatta kalışlarının ve canlandırma için sahip oldukları kapasiteyi anlamak için en iyi yolun sinemaya yönelen sanat tarihi" olduğunu söylemektedir (Michaud, 2004: 12).

Fotoğrafın giderek de sinemanın yol açmış olduğu görüntülerdeki hareketlilik "saniyede arda ardına yirmi dört kare hareket izlenimini bize vermek için yeterlidir sinemada. Resimleri hareket halinde görürüz, fotoğraf olarak değil" (Gombrich, 1964: 297). Jean-Luc Godard bunu bir başka anlatımla şöyle tespit eder: "Fotoğraf gerçekliktir. Sinema saniyede yirmidört kez gerçekliktir". Yine fotoğraftan sinemaya geçiş sürecinde hareketsiz resimlerden hareketli resimlere uzanan seyircinin izlenimi de dikkat çekici olmuştur. " Erken dönem film izleyicisini hayrete düşüren resmin aniden canlanması, fotoğraf ve sinema arasındaki benzerlik ve fark olarak, hem film şeridinin temel bir birimi olan tek bir fotoğraf karesinin önemini hem de aynı zamanda hareketin sinemasal bir yanılsamasını göstermesidir" (Beckman ve Ma, 2008: 6). Gilles Deleuze (1986) de sinemanın artık yukarıda sözü edilen o en eski yanılsamanın bir aracı olmadığını onun yerine bir yeni gerçekliğin aracı olduğunu vurgulamaktadır (s. 8).

Resmin, fotoğrafın, sinemanın ve 1960'lı yıllarda ortaya çıkan videonun da aracılığıyla resimler (görüntüler, imgeler) çok çeşitli ortamlarda 'hareket' kazanarak günümüz sanatsal üretim pratiklerindeki yerlerini almışlardır. Günümüz sanatında sanatçılar farklı araçlarla oluşturdukları resimleri, yine çoklu ortamlar aracılığıyla hareketlendirmektedirler. Burada en genel anlamıyla 'yeni medya' ('new media') sanatından söz etmemiz gerekmektedir. 'Yeni medya' tanımı itibarıyla, "dağıtımında ve gösteriminde bilgisayar teknolojisini kullanan" kültürel nesnelerin genel adıdır (Manovich, 2001). Söz konusu nesnelere; resmin, fotoğrafın ve hareketli görüntülerin bir araya gelmesiyle (convergence) oluşturulmaktadır.

Bu anlamda teknolojik gelişmeler, özellikle de bilgisayar ve telekomünikasyon alanındaki gelişmeler baş döndürücü bir hıza ulaşmıştır. Bilindiği gibi ışık; resim, fotoğraf ve diğer görsel sanatların en temel öğelerindedir. Yirminci yüzyılda yaşanan bütün gelişmelerin (en azında bilişim ve telekomünikasyon alanında) kaynağı, ışığın (photos) yine elektronik, telekomünikasyon ve bilgi işlem alanında 'işlev'lerini kullanımımızın geliştirilmesiyle yaşanmakta. Fotoniks (Photonics) alanında yaşanan bu gelişmeler en başta internet olmak üzere ışığı kullanımımızı da etkileyerek yeniliklerin önünü açmış oldu. Ondokuzuncu yüzyılın sonları 'karanlık oda' ('camera obscura') ile ışığı bir yüzey üzerine yansıtmayı ve daha sonra da kimyasal işlemler aracılığıyla bu resmi bir duvar katmanında sabitlemeyi getirdi. Yirminci yüzyıl ise bu kaydedilmiş resmi 'hareket'lendirerek hareketli resimler (motion pictures) halinde seyircilere sunuyordu. Sözü ettiğimiz gelişmeler de tüm bu işlemlerin, en azından sanatsal anlamda yapılanların, kaynağında olan ışığı kullanarak, önümüze teknolojik uygulamalar aracılığıyla yaratıcılığı taçlandırma olanağını sunmakta.

Yaratıcılıktan söz ederken bir başka örnek de 'Google' internet arama motorunun 2

Haziran 2011 tarihli açılış sayfasının görünümüdür. Bir süredir (denilebilir ki bu oldukça uzun bir zaman dilimi) Google çalışanları, sayfalarında o günün önemli olay ya da kişilerini açılış sayfalarına 'konuk' ediyorlar. En azından 'görünümlerini'. Birçoğu çok yaratıcı çalışmalar olmakla birlikte, bunların sanatın günümüzde ele alınış biçimiyle ilgili açılımlara da kaynak teşkil ettiğini söyleyebiliriz. Bu, bir gün Albert Einstein oluyor, birgün de Martha Graham. Martha Graham'ı örneğin, söz konusu sayfalarındaki usta dansçının modern dans figürlerini Google kelimesinde yer alan harfleri oluşturan hareketler dizisi halinde görebilmekteyiz. Biz yine 2 Haziran 2011 tarihine dönelim.

Söz konusu tarihteki açılış sayfası Google'ın bir 'Sanat Projesi'nin haberini vermekte. Bu da 'Dünya Müzeleri-Google Tarafından Desteklenen Sanat Projesi' başlıklı sayfa. Bu sayfada Google Türkiye logosu, klasik arama satırı ve altında da yan yana altı kareden oluşan müze fotoğrafları. Fotoğrafa tıkladığınızda... İşte tam da burada, bir şölen başlıyor. Karşınıza çıkan web sayfası dünyanın önde gelen müzelerinden örnekler ile karşınızda...Bir müzenin içine girebilmekte, hatta dışarıya örneğin New York sokaklarına kadar çıkılabilmekte. Bunun 'Google Earth' adlı program sayesinde zaten uzunca bir süredir var olan bir uygulama olduğu söylenebilir. Bu doğru, ancak bunun gibi ve benzeri uygulamalar aracılığıyla günün ve güncelin izlenmesi fotoğraflar aracılığıyla bir gezinti biçimine dönüşmekte. Fotoğraflarla şimdilik...Çoğunlukla durağan görüntülerin internet aracılığıyla etkileşimli bir biçimde 'izleyiciye' sunulmasının, belgesel sinema daha doğrusu belgesel kavramına da bir açılım sağlayacağını düşünüyoruz. Hali hazırda var olan 'yeni medya' olanakları aracılığıyla oluşan bu etkileşim, artık herkesin bir biçimde görüntü oluşturma edimi doğrultusunda 'yaratıcılık' amaçlı kullanımına açık hale gelmesi. Fotoğraflar aracılığıyla şimdilik...

Bir diğer örnek, 'Canon Imagin8ion' adlı proje. Burada yönetmen Ron Howard'ın sekiz ayrı tema için seçmiş olduğu sekiz farklı fotoğrafçının karelerini bir araya getirerek oluşturacakları bir film söz konusu. Son bir örnek de bizden. İstanbul 2010: Avrupa Kültür Başkenti kapsamında düzenlenen 'Sanatın Anadolu Aydınlanması Projesi' bağlamında gerçekleştirilen 'Anı ve İz' başlıklı Mersin çalışma grubudur. Bu proje kapsamında Tuncay Yüce'nin hazırlamış olduğu 'Kare-ler-im' başlıklı çalışma. Söz konusu çalışma üç kare biçimli plakanın oluşturduğu bir 'triptik' olarak değerlendirilebilir. Plakalardan biri, Mersin kentinde yer alan tarihi mekanların o dönemde çekilmiş fotoğraflarından oluşmakta. Diğer plakada aynı tarihsel mekanların günümüzdeki hallerinin yer aldığını görüyoruz. Üçüncü plakada ise söz konusu mekanların hareketli resimlerinden oluşan bir video bulunmakta. Bu yapıt aracılığıyla 'yeni medya'nın unsurları (resim, fotoğraf ve video) bir araya getirilerek bir bakıma Aby Warburg'un *Mnemosyne Atlası*'nda olduğu gibi farklı resimler farklı

zamansallıklarında bir araya getirilerek bir süreç, 'Anı ve İz' oluşturulmuştur.

Yukarıdaki bilgiler ve örnekler ışığında diyebiliriz ki, resim (imge, görüntü, vb.) gerek durağan haliyle gerekse de hareketli haliyle sanat tarihi içerisinde bağlamı içerisinde kullanılmış ve kullanılmakta. Dolayısıyla hangi sanat dalı olursa olsun (görsel sanatlar özellikle), bu süreç araçlar ve biçimlerin değişimiyle kendi mecrasında yol almaya devam edecektir. Bunlar arasında 'en önemli sanat dalı/dalları hangisi/hangileri olacak?' sorusu akla gelebilir. Tam da burada Hubert Damisch'in konu ile ilgili söyledikleriyle yazımızı tamamlamak istiyoruz: "(...) Bir zaman 20. yüzyılda Heidegger'le Eisenstein ya da Benjamin ile bunun sinema olacağı düşünüldü. Bir tür Hegel'ci gelişme geliyordu. Son sanat sinemayla birlikte bir tür gelişme ve bir bağ geliyordu. Bütün ötekileri içinde toplayan sanat, görüntü, ses, tiyatro, müzikle çalışabiliyordu, sonra farkedildi ki sinema öteye geçemedi, ama yer değiştiriyor. Artık o sinema değil, dijital fotoğraf artık fotoğraf değil. Sanatsal ve estetik çalışmada büyüleyici olan bu sürekli yer değiştirmeler. Durmadan başka alanlar keşfediliyor, bunun sonucunda da diğer alanlarla aradaki ilişki değişiyor" (Akay, 2009: 60). Bu konudaki betimlemeler bizde akla 'yeni medya' sanatını ve onun kültürel nesnelere getiriyor. Bunun sadece (resim ve giderek hareketli resim söz konusu edildiğinde) yeni bir araç mı ya da yeni bir anlatım biçimi olacağını ise zaman gösterecek.

KAYNAKÇA

- Akay, A. (2009). *Sanat Tarihi: Sıradışı Bir Disiplin* (2. Baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Beckman, K. and Ma, J. (2008). Introduction: The Changing Face(s) of the Field. In Beckman, K. and Ma, J. (Eds.), *Still Moving: between cinema and photography* (pp. 1-19). Duke University Press: Durham & London.
- Berger, J. (2008). *Görme Biçimleri* (14. Baskı). İstanbul: Metis Yayınları.
- Corner J. (2002). Performing the Real: Documentary Diversions. *Television & New Media*. 3 (3). 255-269.
- Deleuze, G. (1986) *Cinema 1: The Movement-Image*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Gombrich, E.H. (1964). Moment and Movement in Art. *Journal of the Warburg and Courtauld Institutes*. Vol. 27. 293-306.
- Gombrich, E.H. (1992). *Sanatın Öyküsü* (4. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Manovich, L. (2001). *The Language of New Media*. Cambridge: The MIT Press.
- Michaud, P. A. (2007). *Aby Warburg and the Image in Motion*. New York: Zone Books.
- Rancière, J. (2008), *Görüntülerin Yazgısı*, İstanbul: Versus Kitap.